

Posudek rigorózní práce

Jiří Kvasnička Obraz Japonska v české společnosti 2. poloviny 19. století, FFUK, Praha 2008, 149 s.

Rigorózní práce Jiřího Kvasničky vznikla na bázi práce diplomové a jako vyústění autorova dlouholetého zájmu o japonskou kulturu, ze zaujetí pro historicko-antropologický přístup a komparaci na jedné straně a v návaznosti na výzkumné projekty Semináře obecných a komparativních dějin zaměřené na problematiku kulturních identit na straně druhé.

Při formulaci výchozích hypotéz byla využita zkušenost celé řady výzkumů, které v Seminári vznikly a byly zaměřené na analýzu veřejného obrazu určitého jevu. Výchozí předpoklad, že obraz Japonska se může objevit v kontextu obrazu Orientu, dálného východu, mimoevropských civilizací, jejich historie, kultury, se potvrdil. Právě tak jako hypotéza, že veřejný obraz může být utvářen a prezentován v publicistice, v encyklopedické literatuře a ve školních učebnicích zeměpisu a dějepisu. Jak velice bohatý bude materiál, který bude o jeho utváření vypovídat, nebylo zprvu vůbec zřejmé.

Jiří Kvasnička se soustředil především na dva úkoly: za prvé si musel ujasnit jak bude chápat problematiku „obrazu“; za druhé se musel pokusit zmapovat veřejný diskurs a zajistit textový korpus, který posléze podrobil obsahové analýze.

Pokud jde o problematiku „obrazu“, stereotypu a veřejného mínění se autor opřel o metodiku používanou SOKD v rámci řešení výzkumného záměru, kterou doplnil studiem starší i novější odborné literatury. Výsledkem je autorův poučený přístup, který přiznává, že se věnuje problému, který je součástí agendy sociologů, etnologů a psychologů po celou druhou polovinu 20. století a k nimž se s určitým zpožděním přidala i antropologicky orientovaná historiografie. Studium „obrazu“ východní civilizace je v posledních třiceti letech ovlivněno diskusí, kterou vyvolala práce Edwarda Saida (*Orientalismus*, New York 1978). E. Said, jenž sám pocházel z Palestiny, analyzoval vývoj přístupu Evropanů k neevropským civilizacím na základě přístupu především k blízkému východu. Formuloval koncept „Orientalismu“ jako konstruovaného pohledu západního světa, který je podstatou moderního koloniálního a imperiálního myšlení.

K mapování veřejného diskursu autor přistoupil s výchozí tezí, že veřejný obraz, v tomto případě Japonska v druhé polovině 19. století, formovaly veškeré veřejně dostupné tištěné texty, především učebnice, encyklopedie a publicistika. Protože jde o obraz společnosti a její kultury, jsou to především učebnice zeměpisné. Tyto texty autor člení na dvě skupiny. Texty, které obraz vytvářejí a ty, které jej formují. Do první skupiny řadí učebnice a do druhé skupiny tisk a slovníky. Toto rozdělení zdůvodňuje tím, že celá populace musela projít základní školou a určitá část středním školstvím, kdy učebnice žákům a studentům zprostředkují základní informace a utvářejí jejich obraz světa. Tento obraz později doplňuje a formuje publicistika a slovníková literatura, která upřesňuje a rozšiřuje vědomosti a představy. Autor si sestavil textový korpus ze sady 167 učebnic zeměpisu pro všechny typy základních a středních škol. Jedinou podmínkou pro zařazení do výběru byl požadavek, aby učebnice obsahovala výklad o dálném východě a zmiňovala se o Japonsku. Požadavek byl logicky rozšířen o Čínu, protože vyhodnocení zájmu o Japonsko potřebovalo komparativní perspektivu. Tyto dvě velké kultury a země, které zasahovaly i do mezinárodního dění, byly i v učebnicích vesměs rozebírány současně a často srovnávány. Pokud jde o tisk, autor se soustředil na osvětové a kulturně společenské časopisy adresované vzdělané, středostavovské veřejnosti, jako byla *Osvěta*, *Světobzor*, *Zlatá Praha*. V době válek a politických krizí sledoval *Národní listy*, *Právo Lidu* a *Humoristické listy*, které v epigramech a karikaturách hutně vyjadřovaly postoje publicistů, které předkládali české společnosti a podíleli se na formování obrazu.

Autor svoji práci uspořádal do pěti kapitol. V první, úvodní kapitole představil svoji koncepci, metodu a formuloval hlavní otázky, které se rozhodl sledovat. Rozebral také použité prameny a literaturu. Ve druhé kapitole sledoval postup šíření informací o Japonsku v západním světě a v Čechách od nejstarších dob do druhé poloviny 19. století, respektive do počátku 20. století. Ve třetí kapitole autor podal přehled o stavu školství a charakteru učebnic používaných v českých zemích ve zkoumaném období. Přestože čím vzdálenější země, tím méně pozornosti jim mělo být věnováno, učebnicový obraz se ukázal jako poměrně bohatý. Autor mohl tedy provést tématicky strukturovaný rozbor učebnic. Ve čtvrté kapitole autor analýzu prohloubil a učebnicový obraz konfrontoval s obrazem publicistickým, respektive vymezil aspekty, prvky, z nichž se skládal veřejný obraz Japonska v české společnosti. V páté kapitole, tj. v závěru rigorózní práce shrnul výsledky svého bádání. Vzhledem k tomu, že rozbor veřejného „obrazu“ opíral také o karikatury, vyobrazení a epigramy, uvedl jejich výběr v příloze. Práce je také podložena řádným vědeckým aparátem. Soupis použitých pramenů a literatury dokumentuje velmi poctivý a podložený výzkum. Podle předpisů je práce doplněna anglickým, ale navíc také i japonským resumé.

Rigorózní práce Jiřího Kvasničky je věnována velmi aktuálnímu tématu – vnímání cizích společností a kultur, k němuž přistoupil osobitým způsobem. Autor velmi správně sledoval proměnu obrazu Japonska po časové ose a srovnával s obrazem Číny, tj. společností v analogické situaci. Vzhledem k tomu, že zpracovával výpovědi pro období, kdy se obě země otvíraly světu a současně se staly účastníky mezinárodních válečných konfliktů, mohl také sledovat vývoj, respektive proměnu jejich obrazu, který v české společnosti rozhodně nebyl nikdy indiferentní. Jiří Kvasnička vysledoval proměnné podoby jimiž obraz Japonska a Číny naplňoval definici „orientalismu“, tj. prostoru do něž si autoři promítají své představy, ať již s negativní či pozitivní konotací, případně také si vytvářejí ideální romantický obraz orientálního exotismu. Výsledný obraz nebyl plochý, ale naopak výrazně strukturovaný. Kvasnička pozorně sledoval odlišení a vývoj pohledů na tyto dvě země také v závislosti na politických postojích a prosazení stereotypu v souvislosti s válečnými konflikty. Tento postup mu umožnil obsáhlý textový korpus a velmi případně vymezení souboru analyzovaných kritérií, podle nichž hodnotil a srovnával obrazy lidí a obrazy země. Texty podrobil jak obsahové tak i frekvenční, kvantitativní analýze, jejíž výsledky zpracoval formou grafů, které využil i v textu a řádně je vyložil. O ně opřel své vývojové i strukturální srovnání.

Práce je napsána kultivovaně a čtivě. Svým záběrem a způsobem zcela odpovídá nárokům kladeným na rigorózní práce. Velmi ráda ji doporučuji k rigorózní obhajobě a zkoušce.

Doc. PhDr. Lud'a Klusáková, CSc.

K. 11. 2008